

2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф.С.Бацевич. – 2-ге видання, доп. – К.: ВЦ «Академія», 2009. – 376 с.
3. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: Підручник. Видання 2-ге, виправлене і доповнене: — К.: Видавничий центр «Академія», 2006. — 464 с.

Ленько О.

Науковий керівник – проф. Струганець Л. В.

НОРМАТИВНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ВСЕУКРАЇНСЬКИХ І РЕГІОНАЛЬНИХ ТЕЛЕКАНАЛАХ

Одним із важливих елементів сучасного життя, який активно реагує на суспільні процеси і віддзеркалює їх, є засоби масової інформації (ЗМІ). Обов'язок ЗМІ – не лише пропагувати прогресивні ідеї, але й високу культуру мови. Проте, на жаль, досить часто ці вимоги не дотримуються. Щоб покращити ситуацію, яка склалася, потрібно перш за все виокремити коло проблем, що потребують вирішення. Це зумовлює **актуальність** нашого дослідження. **Метою** нашої розвідки є аналіз рівня дотримання норм сучасної української мови на всеукраїнських та регіональних телеканалах.

Питання нормативності мови на телебаченні не є новим. Специфіку мови телебачення, історичні, функціональні та методологічні аспекти його розвитку досліджували такі науковці: О. Я. Гоян, І. М. Прожогіна, В. В. Гоян, О. О. Беляков, С. К. Богдан, В. Г. Дончик, Т. В. Федорів, Ю. Г. Шаповал, Л. М. Городенко, Н. А. Гусак, Г. О. Денискіна, Н. Д. Іванова, Т. Ф. Іванова, М. М. Назаров, М. В. Малий, Н. А. Нікітіна, О. В. Семенова, О. М. Костюк, Т. М. Локоть, Л. Д. Поліщук, О. Ю. Скороходова, В. І. Шкляр, А. В. Яковець, Л. І. Конюхова [3]. Крім цього, можна виділити праці західних теоретиків масової комунікації: Р. Барта, Б. Бегдікієна, Ж. Бодрійєра, Дж. Гербнера, М. Горкгаймаера, Ст. Холла, Дж. Лалла, Г. Лассвела, М. Маклюєна та ін.

Як всі інші види людської діяльності, телекомунікація має свої особливості, чи не найголовнішою з яких є просторово-часова комунікативна ситуація, за якої учасники, користуючись мовою звуко-зорових образів, перебувають у символічному контакті, зв'язку. І. Я. Заліпська виділяє три типи телекомунікації: лінійний (монолог), інтерактивний (діалог) і трансакційний (полілог); вирізняє декілька видів спілкування: студійна робота одного ведучого, спілкування між ведучими та гостями студії, спілкування із додзвонювачами, спілкування через смс-повідомлення [3].

З грудня 2014 до квітня 2015 ми проводили дослідження рівня мовної культури у телепрограмах. Джерельною базою слугувала усна мова усіх учасників телекомунікації таких всеукраїнських телеканалів, як “1+1”, “Еспресо TV”, “СТБ”, “Україна”, “Інтер”, “Перший національний”, “5 канал”, “М-1”, а також регіональних телеканалів (зокрема у Тернопільській області): “TV - 4”, “ТТБ” та “ІНТБ”. Було охоплено близько сорока телепрограм різних типів: інформаційні (“ТСН”, “ТСН. Особливе” на “1+1”, “Вікна-Новини” на “СТБ”, “Новини” на “Інтері”, “Провінційні вісті” на “TV-4”, “Вісті ТТБ” на “ТТБ”), інформаційно-аналітичні (“Перша шпальта” та “Перша студія” на “Першому національному”, “Межа правди” та “Соло” на “TV-4”, “Зона ризику” на “ТТБ”), інформаційно-розважальні (“Сніданок з “1+1” на “1+1”, “Зважені та щасливі 4”, “Танцюють всі 7”, “Х-фактор 5” на “СТБ”, “Ранок” на “Інтері”, “Старт-Up Show з NESCAFE 3В1” на “М-1”, “Детанж” на “TV-4”, “3 голови до п'ят” та “Арт-терія” на “ІНТБ”).

Для аналізу мовної культури обрали таку категорію, як нормативність мови, оскільки саме нормативності (правильності), за твердженням Н. Д. Бабич [1], підпорядковуються всі інші комунікативні ознаки: точність, логічність, багатство, різноманітність, чистота, доречність, достатність, ясність, виразність, емоційність. Визначальною особливістю нормативності (правильності) є дотримання норм, “історично усталених і соціально закріплених правил, обов'язкових для всіх носіїв літературної мови незалежно від соціальної, професійної, територіальної належності” [2, с. 6].

У процесі нашого дослідження рівня нормативності мови на телебаченні проаналізували дотримання мовних норм різних типів: орфоепічних, акцентуаційних, лексичних, граматичних та стилістичних.

Виявлено, що серед порушень **орфоепічних** норм найбільш частотними є такі: вимова голосних звуків на російській кшталт: рівень конкуренції зріс (замість **конкуренції**) (1+1, “Сніданок з “1+1”, 12.01.15, 07:17); чернігівчяни обурюються (замість **чернігівчани**) (Інтер,

“Ранок”, 26.01.15, 12:18); оглушення дзвінких: *перемохти себе він не зміг* (замість *перемогти*) (Інтер, “Ранок”, 26.01.15, 12:25); вимова звука [г] замість [ґ] та навпаки: *вбивство Георгія Гонгадзе* (замість *Георгія Гонгадзе*) (1+1, “ТСН”, 18.12.14, 19:30); *перебував у вигнанні* (замість *вигнанні*) (5 канал, “Час новин”, 23.02.15, 17:05); неспрошення у групах приголосних: *тижднева перерва користі не принесла* (замість *тижнева*) (Перший національний, “Про головне”, 21.01.15, 20:07); неправильне вживання у-в, і-й: *зустрінемось у Олександра Петровича* (замість *в Олександра*) (1+1, “ТСН. Особливе”, 05.12.14, 16:46); *писати і говорити* (замість *й говорити*) (Інтер, “Ранок”, 26.01.15, 12:16).

Досить багато було й порушень **акцентуаційних** норм: *Україна пережила аж дві революції* (замість *пережила*) (1+1, “ТСН”, 18.12.14, 19:30); *суперечки розгорілись на батьківських зборах* (замість *батьківських*) (1+1, “ТСН”, 22.12.14, 19:35); *вовняні шарпетки* (замість *вовняні*) (Інтер, “Новини”, 23.01.15, 22:05); *почнемо робити* (замість *почнемо*) (Перший національний, “Про головне”, 23.01.15, 20:11); *призвело до наслідків* (замість *призвело*) (5 канал, “Час новин”, 23.02.15, 17:01); *в цьому випадку* (замість *випадку*) (Еспресо TV “Вечірній Телеекспрес”, 10.01.15, 19:18); *черговою хвилиною* (замість *черговою*) (TV-4, “Провінційні вісті”, 28.01.15, 16:05); *хочу поставити запитання* (замість *запита́ння*) (ТТБ, “Зона ризику”, 30.12.14, 20:03); *наприкінці чотирнадцятого року* (замість *чотирна́дцятого*) (ТТБ, “Вісті ТТБ”, 22.01.15, 19:06); *дев’ятнадцять міліметрів* (замість *міліме́трів*) (ІНТБ, “З голови до п’ят”, 06.01.15, 12:16); *не вживати алкоголь* (замість *алкого́ль*) (ІНТБ, “З голови до п’ят”, 10.01.15, 12:27); *мають захворювання* (замість *захворювання*) (ІНТБ, “З голови до п’ят”, 10.01.15, 12:32); *самого блокпосту* (замість *само́го*) (1+1, “ТСН”, 26.12.14, 19:32); *поки жила мати* (замість *жила*) (ІНТЕР, “Новини”, 26.01.15, 09:10).

Варто звернути увагу і на **лексичні** нормопорушення: *десять процентів* (замість *відсотків*) (1+1, “ТСН”, 22.12.14, 19:49); *я даже не виїжджаю* (замість *навіть*) (1+1, “ТСН”, 22.12.14, 19:51); *відбитки дитячих лодонь* (замість *долонь*) (1+1, “ТСН”, 26.12.14, 19:54); *зі своєї сторони я б зазначив* (замість *зі свого боку*) (Україна, “События”, 21.01.15, 23:06); *через десять днів обротно в бій* (замість *назад*) (Інтер, “Новини”, 25.01.15, 12:18); *начнемо працювати* (замість *почнемо*) (Перший національний, “Перша шпальта”, 15.12.14, 21:47); *він вмішувався в режисерські справи* (замість *втручався*) (М-1, “Старт-Up Show з NESCAFE 3В1”, 26.01.15, 15:02); *зняти кошти в любий момент* (замість *будь-який*) (ТТБ, “Зона ризику”, 30.12.14, 20:01); *знайти примінення цьому* (замість *застосування*) (ІНТБ, “Новини”, 31.01.15, 10:15); *в протилежному випадку* (замість *в протилежному*) (ТТБ, “Вісті ТТБ”, 27.01.15, 19:07).

Виявлено також **стилістично немотивовану тавтологію та невиправдане повторення слів**: *по можливості, якщо таке можливо, просимо приносити гроші* (TV-4, “Провінційні вісті”, 26.01.15, 19:24); *на що треба звертати увагу при зверненні до суду* (ТТБ, “Зона ризику”, 30.12.14, 20:03); *вони широко поширені в Україні* (ТТБ, “Вісті ТТБ”, 27.01.15, 19:06); *кожен раз кожен з них* (ТТБ, “Вісті ТТБ”, 27.01.15, 19:15); **стилістично немотивований плеоназм**: *з січня місяця і до сьогодні* (Перший національний, “Перша шпальта”, 15.12.14, 21:45); *був виявлений до години часу* (TV-4, “Провінційні вісті”, 19.01.15, 19:06); *близько двадцяти років життя* (TV-4, “Провінційні вісті”, 17.01.15, 19:26); уживання слів та словосполучень, не властивих українській мові: *хочу замітити* (замість *зазначити*) (СТБ, “Вікна-Новини”, 19.01.15, 19:25); *ні в коєму разі* (замість *ні в якому*) (5 канал, “Час новин”, 23.02.15, 17:01); *тобі не пасує* (замість *не личить*) (М-1, “Моя профешн”, 20.12.14, 12:08); недоречне застосування іншомовних слів: *хелоу усім* (замість *привіт*) (М-1, “Старт-Up Show з NESCAFE 3В1”, 23.01.15, 14:00); *акумуляувати кошти і харчі* (замість *накопичувати, збирати*) (TV-4, “Межа правди”, 27.01.15, 20:26); *була помітною його надзвичайна патетичність* (замість *пристрасність*) (ІНТБ, “З голови до п’ят”, 06.01.15, 12:22); *вони почали френдитись* (замість *дружити*) (М-1, “Поп-конвеєр шоу”, 12.12.14, 18:16).

Відхилення від **граматичних** норм – значний пласт мовних огріхів у телекомунікації. Серед них виокремлюємо такі: неправильне вживання відмінкових форм: *звідки по нам стріляли* (замість *по нас*) (1+1, “ТСН”, 10.12.14, 19:38); *багато рукавиців* (замість *рукавиць*) (1+1, “ТСН. Особливе”, 22.12.14, 16:48); *відомого українського боксера Володмира Кличко* (замість *Кличка*) (СТБ, “Вікна-Новини”, 10.01.15, 12:16); *працювати водійом* (замість *водієм*) (TV-4, “Провінційні вісті”, 28.01.15, 16:07); *передбачено статтюю* (замість *статтею*) (ІНТБ,

“Новини”, 31.12.14, 14:25); неправильне утворення форм ступенів порівняння якісних прикметників та прислівників: *самий найбажаніший подарунок* (замість *найбажаніший*) (1+1, “ТСН”, 20.12.14, 19:32); *цьогорічні абітурієнти досвідченіші минулорічних* (замість *досвідченіші від (за)*) (TV-4, “Межа правди”, 30.12.14, 20:16); *найбільш зрозуміліше питання* (замість *найзрозуміліше (найбільш зрозуміле)*) (TV-4, “Соло”, 28.01.15, 20:06). Крім того, періодично на досліджуваних телеканалах можна було почути неправильне утворення форм числівника: *з шістдесяти шістьма голосами* (замість *шістдесятьма*) (ТТБ, “Вісті ТТБ”, 27.01.15, 19:12); *за вартістю п’ятиста п’ятдесяти гривень* (замість *п’ятисот п’ятдесяти*) (1+1, “ТСН”, 18.12.14, 18:33); неправильне утворення форм наказового способу дієслів: *давайте говорити приємні речі* (замість *говорімо*) (Україна, “Ранок з Україною”, 21.01.15, 08:18); *взьміте кожен відповідальність на себе* (замість *взьміть*) (ТТБ, “Вісті ТТБ”, 27.01.15, 19:11); неправильне прийменникове керування: *дорога зроблена згідно проекту* (замість *згідно з*) (1+1, “ТСН”, 18.12.14, 18:33); *о десятій годині вечора по київському часу* (замість *за київським часом*) (Україна, “События”, 21.01.15, 08:10); *на українській розмовляти* (замість *по-українськи або українською*) (TV-4, “Межа правди”, 30.12.14, 20:19). Серед недоліків помітили неправильний вибір відмінка керованого слова: *не звертають на це увагу* (замість *уваги*) (ІНТБ, “Новини”, 05.02.12, 12:16); *завдала велику шкоду* (замість *шкоди*) (ТТБ, “Вісті ТТБ”, 03.01.15, 19:15); *оволодіння цих навичок* (замість *цими навичками*) (TV-4, “Провінційні вісті”, 29.01.15, 19:09); утворення неправильної форми сполучення іменника з числівником: *ці двоє жінок* (замість *ці дві жінки*) (1+1, “ТСН”, 26.12.14, 19:45); *у бригаді шістдесят двоє хлопців* (замість *шістдесят два хлопці*) (Інтер, “Новини”, 25.01.15, 14:07); *півтори мішка* (замість *півтора мішка*) (TV-4, “Межа правди”, 27.01.15, 20:34); *ціни піднялись у два з половиною рази* (замість *два з половиною рази*) (Інтер, “Ранок”, 26.01.15, 07:16).

Порушення стилістичних норм було менш частотним. До такого типу мовних недоглядів віднесли уживання слів одного стилю в тексті іншого: *такі **всесвітньо гучні справи** привертати увагу...* (замість *такі справи, що викликали **всесвітній резонанс**, привертати увагу...*) (1+1, “ТСН”, 16.02.15, 16:52); *жителі села сприйняли її (новину) з **усім серцем*** (замість ***щиро***) (Перший національний, “Про головне”, 29.01.15, 20:22); *більше опадів синоптики... на найближчі дні не **пропрокують*** (замість ***передбачають***) (1+1, “ТСН”, 30.12.14, 19:33); *а ще ялинка, яка **геннулася**, може порвати електродріт* (замість ***впала***) (1+1, “ТСН. Особливе”, 18.12.14, 16:55); уживання мовних штампів: *окремі **норми** вказаного законопроекту **підлягають відхиленню*** (замість ***норми... потрібно відхилити (вимагають змін)***) (ІНТБ, “Новини”, 07.02.15, 12:18); *нинішні слухання в силу різних причин* (замість *нинішні слухання з різних причин*) (TV-4, “Межа правди”, 27.01.15, 20:28); *служби **накладають стягнення в розмірі*** (замість ***штрафують***) (Україна, “Ранок з Україною”, 21.01.15, 07:48); невиправданий добір граматичних варіантів слів (діалектних, просторічних, жаргонізмів): *не треба **паритись** щодо цього* (замість ***перейматись** цим*) (М-1, “Старт-Up Show з NESCAFÉ 3В1”, 26.01.15, 15:07); *будь-якою ціною старались **вибити з нього правду*** (замість ***дівнатись у нього***) (Еспресо TV, “Вечірній Телеекспрес”, 13.01.15, 19:17); *не будуть за нього **впрягатись*** (замість ***заступатись***) (М-1, “Поп-конвеєр шоу”, 12.12.14, 18:11); *звиняйте, як то кажуть, але що ж поробиш* (замість ***вибачайте***) (1+1, “Сніданок з 1+1”, 26.01.15, 07:17).

Отже, проаналізований матеріал засвідчив численні порушення літературних норм у сучасній телекомунікації. Мовні огріхи допускають і ведучі програм, і гості студії, і респонденти, у яких журналісти брали інтерв’ю. Слід пам’ятати, що вдосконалення культури власного мовлення є одним з головних обов’язків кожного свідомого громадянина держави. Тому проблема нормативності української мови охоплює не лише мас-медіа, а й інші галузі людської діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення : [навчальний посібник] / Н. Д. Бабич . – Львів : Світ, 1990 . – 232 с.
2. Волкотруб Г. Практична стилістика української мови : [навчальний посібник] / Г. Волкотруб. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2004. – 255 с.
3. Заліпська І. Я. Комунікативні ознаки української мови у прямому радіо- і телефірі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / І. Я. Заліпська; НАН України, Ін-т укр. мови. – К., 2013. – 20 с.